

O'zbekiston Respublikasi Ta'limni rivojlantirish
respublika ilmiy-metodik markazi

Matn bilan ishlashda BLUM taksonomiyasi asosida topshiriqlar tizimini yaratish

Norboyeva G.N Samarqand viloyati Pedagogik mahorat
markazi ona tili va adabiyot fani metodisti

Kirish:

Nima uchun BLUM taksonomiyasi va 5E modeli muhim?

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish eng muhim vazifalardan biridir. Benjamin Blumning bilish faoliyati darajalari taksonomiyasi ta'limda chuqur va tanqidiy fikrlashni shakllantirish uchun ilmiy asosdir. 5E modeli (Engage, Explore, Explain, Elaborate, Evaluate) o'quv jarayonini interfaol va o'quvchi markazli qiladi. Bu model o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi va bilimlarni mustaqil kashf qilish imkoniyatini yaratadi. Ushbu ikki yondashuvni birlashtirish o'quvchilarning matn tushunishini, tahlil qilish va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini sezilarli darajada oshiradi. Bu integratsiya nafaqat bilim beradi, balki hayotiy kompetensiyalarni ham rivojlantiradi.

BLUM taksonomiyasining 6 darajasi

Bilish

Faktlar, ma'lumotlar va tushunchalarni eslab qolish va takrorlash qobiliyati

Tahlil qilish

Ma'lumotlarni qismlarga ajratish va bog'lanishlarni aniqlash

Qo'llash

Bilimlarni yangi vaziyatlarda amalda ishlatish ko'nikmasi

Baholash

Tanqidiy fikrlash va asosli xulosa chiqarish

Tushunish

Ma'lumotlarning ma'nosini anglash va o'z so'zlari bilan ifodalash

Yaratish

Bunda o'quvchi mavjud bilim va ko'nikmalarni birlashtirib, yangi g'oya yaratadi

5E MODEL: SAMARALI O‘QITISHNING BESH BOSQICHI

5E modeli o‘quv jarayonini interfaol va natijali qiluvchi siklik tizimdir. Har bir bosqich o‘quvchini faol ishtirokchilikka undaydi va bilimlarni mustaqil kashf qilish imkoniyatini beradi.

Bu model konstruktivistik yondashuvga asoslanib, o‘quvchilarning oldingi bilimlariga tayanadi va yangi ma’lumotlarni o‘zlashtirish uchun qulay muhit yaratadi.

1-bosqich: Engage (qiziqtirish) va bilish darajasi

Maqsad: O'quvchilarni mavzuga jalb qilish va asosiy bilimlarni faollashtirish

Engage bosqichida o'qituvchi o'quvchilarning qiziqishini uyg'otadi va mavzuga kirish uchun oldingi bilimlarini faollashtiradi. Bu bosqich BLUM taksonomiyasining "Bilish" darajasiga mos keladi.

Amaliy metodlar:

- Savollar berish: "Matn haqida nima bilasiz?"
- Asosiy atamalar va faktlarni eslatish
- Vizual materiallar va rasmlar ko'rsatish
- Qisqa video yoki hikoya orqali kirish
- Brainstorming mashqlari

📄 Misol topshiriq

“Matnning asosiy qahramonini va voqea sodir bo'lgan joyni eslab aytib bering”.

Bu topshiriq o'quvchilarning xotirasini faollashtirib, keyingi bosqichlarga tayyorlaydi.

2-bosqich: Explore (tadqiq qilish) va tushunish darajasi

Explore bosqichi o'quvchilarning mustaqil tadqiqot olib borish va matn mazmunini chuqur anglash imkoniyatini beradi. Bu BLUM taksonomiyasining "Tushunish" darajasiga to'g'ri keladi.

Matn mazmunini tushunish

- Matnni o'z so'zlari bilan qayta aytish
- Asosiy fikrlarni ajratib olish
- Matn qismlarini sarlavhalar bilan ajratish

Guruh faoliyatlari

- Kichik guruhlarda matn voqealarini muhokama qilish
- Ketma-ketlikda bayon qilish mashqlari
- Matndan savol-javob o'yini

Vizual organayzerlarda ishlash

- Matn strukturasini chizma-cxemalar bilan ko'rsatish
- Voqealar zanjirlari jadval tuzish
- Mind-map yaratish

Bu bosqichda o'qituvchi yo'l boshchi vazifasini bajaradi, o'quvchilar esa matnni mustaqil o'rganib, o'z xulosalariga kelishadi.

3-bosqich: Explain (tushuntirish) va qo'llash darajasi

Bilimlarni amaliyotga tatbiq etish.

Explain bosqichida o'quvchilar o'z tushunchalarini sinfda bayon qilishadi va matndan olingan bilimlarni yangi vaziyatlarda qo'llashadi.

Bu BLUM taksonomiyasining "Qo'llash" darajasiga mos keladi. O'quvchilar o'z fikrlarini misollar bilan asoslaydilar va matn tarkibidan kelib chiqib, real hayot bilan bog'lanishlarni o'rnatadilar.

4-bosqich: Elaborate (chuqurlashtirish) va tahlil qilish darajasi

Elaborate bosqichi bilimlarni chuqurlashtirish va matnni tahlil qilish uchun mo'ljallangan. Bu BLUM taksonomiyasining "Tahlil qilish" darajasiga mos keladi va o'quvchilardan yuqori darajadagi fikrlashni talab qiladi.

Tahlil topshiriqlari:

- Qahramonlar munosabatlarini tahlil qilish
- Sabab-natija bog'lanishlarini aniqlash
- Matn qismlarini taqqoslash va farqlarni topish
- Voqealar ketma-ketligini mantiqiy asoslash
- Muallif maqsadini aniqlash

Savol turlari:

- "Nega qahramonlar shunday harakat qildi?"
- "Matn voqealari qanday sabablar bilan bog'liq?"
- "Matnning qaysi qismlari bir-biri bilan bog'langan?"
- "Muallif qaysi usullardan foydalangan?"

Misol topshiriq

Matndan ikki qahramonni tanlang va ularning xatti-harakatlarini taqqoslang. Ularning qarorlari nimaga asoslangan? Matn voqealariga qanday ta'sir ko'rsatgan?

5-bosqich: Yaratish(creating) va baholash (evaluating)

Eng yuqori daraja - sintez va baholash – o‘quvchilardan ijodiy fikrlash va tanqidiy mulohaza yuritishni talab qiladi. Bu bosqichda o‘quvchilar yangi matn yaratish, o‘z fikrlarini asoslab baholash va mustaqil xulosalar chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantiradilar.

Yaratish(Creating)

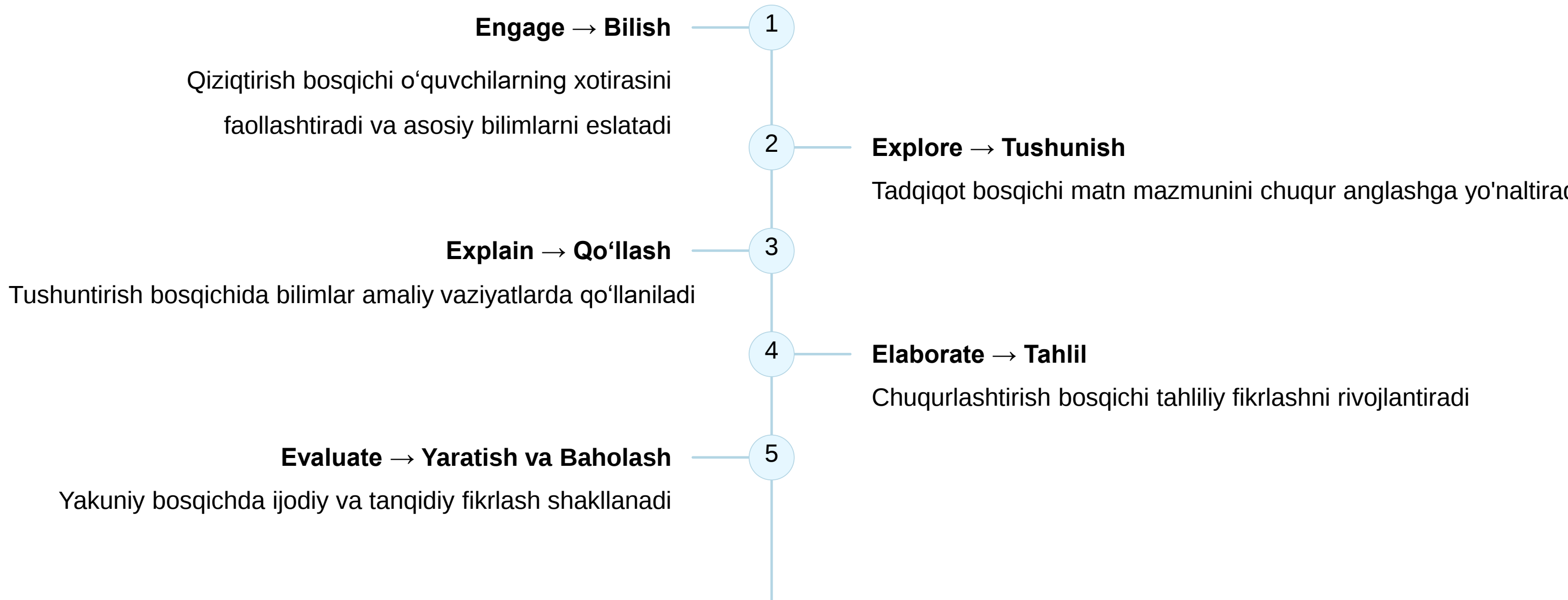
- Matn asosida she‘r, hikoya yoki esse yozish
- Yangi voqea yoki yakun yaratish
- Taqdimot yoki multimedia loyiha tayyorlash
- Matn mavzusida ijodiy ish (rasm, poster)

Baholash (Evaluating)

- Matn qahramonlarining harakatlarini baholash
- Muallif uslubini tanqidiy tahlil qilish
- Matn yakuni haqida o‘z fikrini bildirish
- Matnning ijtimoiy ahamiyatini baholash

Bu bosqichda o‘quvchilar nafaqat matnni tushunib, balki o‘z pozitsiyasini ham shakllantiradilar va uni asoslab berishadi.

BLUM taksonomiyasi va 5E modelining uyg'unligi

Bu yondashuv o'quvchilarning fikrlash darajasini bosqichma-bosqich oshiradi va interfaol metodlar yordamida o'quv jarayonini samarali tashkil etadi. Har bir bosqich keyingisiga tabiiy o'tishni ta'minlaydi.

Matn bilan ishlashda BLUM taksonomiyasi asosida savollar tizimi

Har bir BLUM darajasiga mos savollar tuzish matn bilan ishlashning asosiy metodlaridan biridir.

Quyida har daraja uchun savol turlari namunalari keltirilgan:

01

Bilish darajasi savollari

“Matnda kimlar ishtirok etgan?”, “Voqea qayerda sodir bo‘ldi?”,
“Asosiy hodisalar qanday ketma-ketlikda kechdi?”

03

Qo‘llash darajasi savollari

“Matndagi voqeani o‘zingizning hayotingizda qanday
qo‘llardingiz?”, “Ushbu vaziyatda siz qanday harakat qilar
edingiz?”

05

Yaratish darajasi savollari

“Matnga yangi yakun yozing”, “Qahramonlar boshqa vaziyatda
qanday harakat qilardi?”, “O‘zingizning versiyangizni yarating”

02

Tushunish darajasi savollari

“Matnning asosiy g‘oyasi nima?”, “Qahramonlar nima demoqchi
bo‘lgan?”, “Matn nimani anglatadi?”

04

Tahlil darajasi savollari

“Qahramonlarning harakatlari qanday sabablar bilan bog‘liq?”,
“Matn qismlari qanday bog‘langan?”, “Muallif qaysi vositalardan
foydalangan?”

06

Baholash darajasi savollari

“Siz matn voqealarini qanday baholaysiz?”, “Qahramonning
qarori to‘g‘ri edimi?”, “Matnning qaysi qismi eng ta‘sirli va nega?”

Misol: BLUM taksonomiyasi asosida matn bilan ishlashda topshiriqlar tizimi

Quyida matn uchun BLUM taksonomiyasining barcha darajalarida topshiriqlar namunalari keltirilgan:

Bilish Matndan 5 ta asosiy fakti yozib chiqing. Qahramonlar ismlarini va voqea joyini aniqlang.	Tushunish Matn mazmunini 5-6 jumla bilan o'z so'zlaringiz bilan qisqacha bayon qiling.
Qo'llash Matn voqejasini boshqa joyda (masalan, zamonaviy shahar yoki qishloqda) qanday sodir bo'lishini tasavvur qiling va yozib bering.	Tahlil Qahramonlarning qarorlarini tahlil qiling: ular nega shunday harakat qilishdi? Qanday sabablar ularni bunday xulosa chiqarishga majbur qildi?
Sintez Matn asosida yangi hikoya yoki she'r yarating. Qahramonlarga yangi sarguzasht o'ylab toping.	Baholash Matnning qaysi qismi sizga eng ko'p yoqdi va nega? Qahramonlarning qaysi xatti-harakatlari to'g'ri yoki noto'g'ri edi? Fikirlaringizni asoslang.

BLUM taksonomiyasi yordamida fikrlashni rivojlantirish

BLUM taksonomiyasi o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini bosqichma-bosqich rivojlantirish uchun qulay vositadir. Bu yondashuv sodda bilimlardan murakkab intellektual ko'nikmalarga o'tishni ta'minlaydi.

Bosqichma-bosqich murakkablikni oshirish

Oddiy faktlarni eslab qolishdan boshlab, tahlil va ijodiy fikrlashgacha ko'tarilish o'quvchiga ishonch beradi va qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Mustaqil fikrlash ko'nikmasi

Har bir daraja o'quvchiga mustaqil ishlash, o'z fikri va xulosasini shakllantirish imkoniyatini beradi.

Ijodiy yondashuv rivojlanishi
Yuqori darajalar o'quvchilarda ijodiy fikrlash, muammolarni nostandart hal qilish qobiliyatini shakllantiradi.

O'qituvchining savol berish san'ati va metodikasi bu jarayonda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Savollar to'g'ri tuzilsa, o'quvchi fikrlaydigan, tahlil qiladigan va ijodiy yondoshadigan shaxsga aylanadi.

5E va BLUM integratsiyasining afzalliklari

O'quvchi faolligi oshadi

5E modeli o'quvchini passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchiga aylantiradi. Har bosqichda o'quvchining o'z hissi bo'ladi.

85%

O'quvchilar faolligi

Ushbu yondashuvni qo'llaganda o'quvchilarning darsda faol ishtiroki

Chuqur tushunish

BLUM darajalari matnni sirt yuzasida emas, balki chuqur tushunishga, tahlil qilishga va baholashga olib keladi.

3x

Tushunish darajasi

An'anaviy metodlarga nisbatan matn tushunish ko'rsatkichi yaxshilanishi

Qiziqarli o'quv jarayoni

Turli metodlar va interfaol mashqlar o'quv jarayonini qiziqarli va samarali qiladi, motivatsiyani oshiradi.

92%

O'qituvchilar mamnuniyati

Metodikani qo'llagan o'qituvchilar natijalarga qoniqish darajasi

O'qituvchilar uchun amaliy tavsiyalar

1

Darsni rejalashtirish

Har darsda BLUM darajalariga mos savollar va topshiriqlar oldindan tayyorlang. 5E modelining har bosqichiga vaqt taqsimlang.

2

Interfaol metodlardan foydalanish

Guruh ishlari, muhokamalar, rol o'ynash, loyihalar kabi turli metodlarni qo'llang. Bir xil uslubda qolmang.

3

Fikrlarni rag'batlantirish

O'quvchilarning har qanday fikrini hurmat bilan tinglang va asoslashga undang. Noto'g'ri javoblarga ham ijobiy munosabatda bo'ling.

4

Baholashni uyg'unlashtirish

Formativ va summativ baholashni birlashtiring. O'z-o'zini baholash va o'zaro baholash imkoniyatlarini bering.

5

Moslashuvchanlik

Sinfning darajasiga qarab metodlarni moslashtiring. Ba'zi bosqichlar ko'proq vaqt talab qilishi mumkin.

Eslatma

Har bir sinf o'ziga xos. Metodlarni qo'llashda moslashuvchanlik muhim – o'quvchilarning ehtiyojlari va qobiliyatlarini hisobga oling.

Zamonaviy texnologiyalar va metodlar yordamida

BLUM taksonomiyasini qo'llash

Zamonaviy texnologiyalar BLUM taksonomiyasi va 5E modelini qo'llashni yanada samarali qiladi. Raqamli vositalar o'quvchilarni yanada jalb qiladi va har xil uslubda o'rganish imkoniyatini beradi.

Onlayn testlar va viktorinalar

Kahoot, Quizizz kabi platformalar yordamida interaktiv testlar va viktorinalar yaratish. Bu bilish va tushunish darajalarini tekshirishda samarali.

Guruh muhokamalari va taqdimotlar

Padlet, Jamboard kabi vositalar yordamida onlayn hamkorlikda ishlash va fikrlarini vizual tarzda ulashish imkoniyati.

Kreativ yozish va ijodiy loyihalar

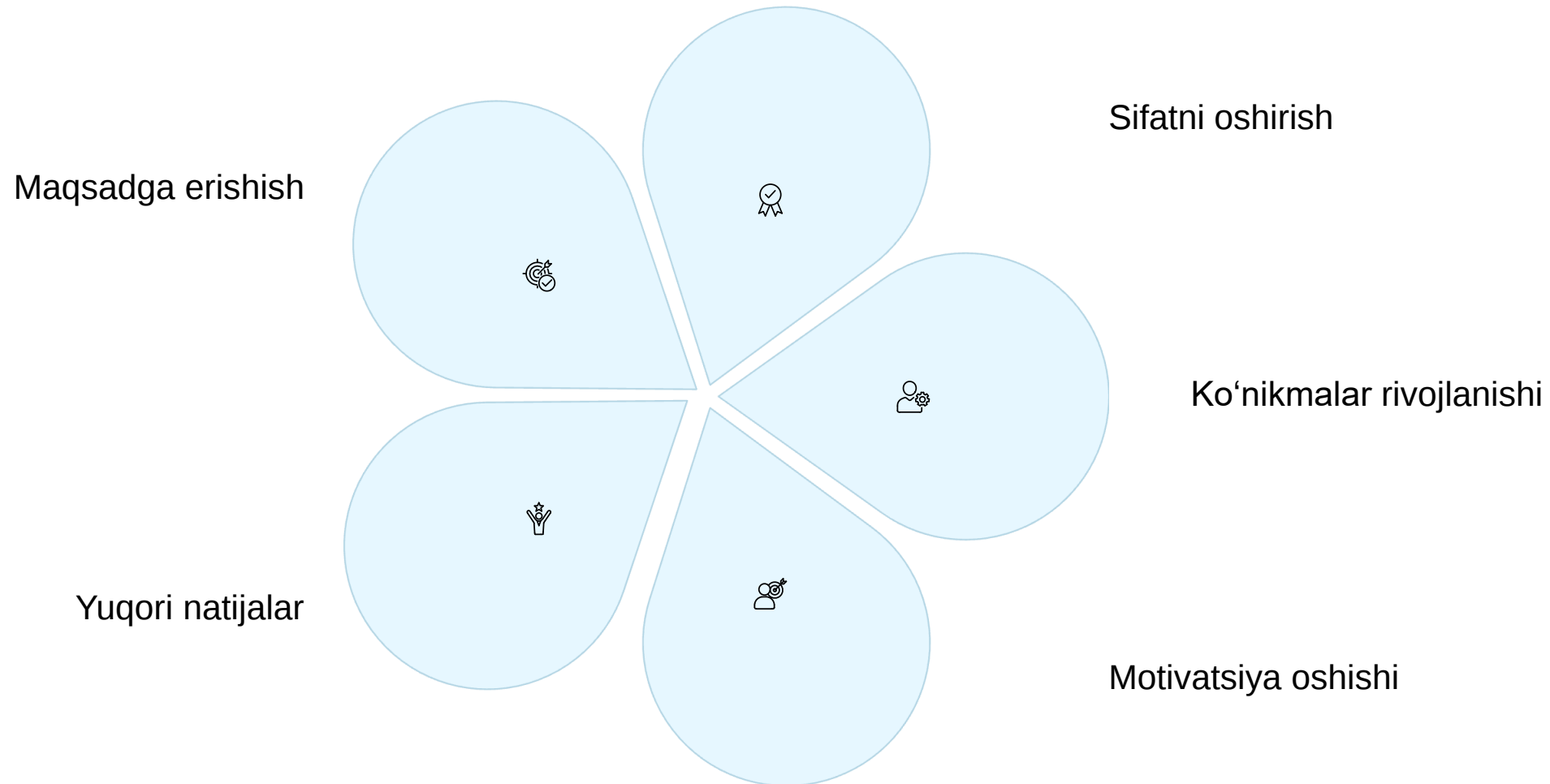
Canva, Google Sites yordamida ijodiy loyihalar yaratish. O'quvchilar o'z interpretatsiyalarini vizual tarzda taqdim etishlari mumkin.

Boshqa foydali texnologiyalar:

- Mentimeter - interaktiv so'rovlar va savol-javoblar uchun
- Flipgrid - video orqali o'z fikrini bayon qilish uchun
- Nearpod - interfaol darslar yaratish uchun
- Quizlet - lug'at va atamalarni o'rganish uchun

Xulosa: Ta'limni yangi bosqichga olib chiqish

BLUM taksonomiyasi va 5E modeli birgalikda qo'llanilganda matn bilan ishlash jarayonini tubdan o'zgartiradi. Bu yondashuv nafaqat o'quvchilarning matn tushunishini, balki umumiy fikrlash qobiliyatini ham rivojlantiradi.

Asosiy afzalliklar:

- O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini chuqurlashtirish
- Tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish
- Interfaol va qiziqarli o'quv muhitini yaratish
- Har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini qondirish
- Zamonaviy pedagogik yondashuvlarni amaliyotga joriy etish
- Ta'lim samaradorligini sezilarli oshirish

Zamonaviy ta'lim tizimida bunday yondashuvlar nafaqat zarur, balki majburiydir. Kelajak avlodini tarbiyalash uchun biz eng ilg'or va samarali metodlardan foydalanishimiz kerak.

SAVOLLAR VA MUHOKAMA

Ushbu taqdimot davomida biz BLUM taksonomiyasi va 5E modelini matn bilan ishlashda qanday qo'llashni ko'rib chiqdik. Endi sizning o'y-fikrlaringizni eshitish navbati!

Sizning fikringizcha, qaysi bosqich eng samarali?
BLUM taksonomiyasi va 5E modelining qaysi bosqichi o'quvchilar uchun eng foydali deb o'ylaysiz?

Qanday yangi metodlarni sinab ko'rmoqchisiz?
Matn bilan ishlashda qanday qo'shimcha usullar yoki texnologiyalarni qo'llashni xohlaysiz?

Qanday qiyinchiliklar bo'lishi mumkin?
Bu metodlarni amaliyotga joriy etishda qanday to'siqlar yoki muammolar paydo bo'lishi mumkin?

Birgalikda o'rganamiz!

Ta'limni rivojlantirish - hammamizning umumiy vazifamiz. Tajriba almashaylik, bir-birimizdan o'rganaylik va o'quvchilarimizga eng yaxshi ta'limni beraylik!

E'tiboringiz uchun minnatdorman. Savol va takliflaringizni astoydil kutamiz!

Minnatdorchilik
ifodasi

Hurmat ko'rsatish

Munofiqatni
kamaytirish

Ijobiy aloqalar

